

HUDUDLARDA TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

O'rinov Yigitali Muratovich

Oliy ta'lim, vazirligi fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Professional ta'limni rivojlantirish instituti bo'lim boshlig'i, iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: urinov.y.1980@gmail.com

Tel: +998 97 707-06-80

Annotatsiya: Ushbu maqolada mintaqaviy turizm sohasini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari, mexanizmlari va tamoyillari yoritilgan bo'lib, turizmning barqaror rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tayanch so'z va tushunchalar: turizm, davlat tomonidan tartibga solish, iqtisodiy qo'llab-quvvatlash, normativ-huquqiy baza, tashkiliy omillar, dastur-loyiha yondashuvi, resurs salohiyati, infratuzilma.

1. KIRISH

Mintaqaviy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan ijtimoiy va turizm sohalarining rivojlanishi bilan belgilanadi. Dinamik va tez o'zgarib borayotgan dunyoda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishga salmoqli hissa qo'shayotgan "Yashil iqtisodiyot"ning ustuvor tarmoqlaridan biri bo'lgan turizmni barqaror rivojlantirish uchun davlatlarning mas'uliyati ortib bormoqda. Ko'pgina davlatlar bunga jiddiy e'tibor qaratib, qonunchilikni takomillashtirishmoqda, milliy strategiya, dastur va rivojlanish loyihalarini ishlab chiqilmoqda.

O'zbekistonda turizm qiyamati yuqori yondashuvlarni tatbiq etishdagi orqada qolishni bartaraf etish zarurati iqtisodiyot rivojlanishining barcha darajalarida ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etishga e'tibor qaratgan holda uning barqarorligini oshirish kontekstida adekvat boshqaruv qarorlarini qabul qilishni taqozo etadi.

Turizm sohasi inson iqtisodiy salohiyatini, jumladan, mintaqaviy darajada rivojlantirishning muhim omiliga aylanib bormoqda: aholining turli ijtimoiy guruhlarini moddiy farovonligi oshishi bilan turizm xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj muttasil ortmoqda, bu esa so'nggi o'n yilda turistik-ekskursiya xizmatlari ulushida pullik xizmatlarga maishiy xarajatlarning 2,3 foizdan 5,2 foizgacha oshishiga olib keldi.

Turizm sohasini ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasi obyektlari bilan ta'minlashda sezilarli hududiy tafovut mavjud. Turizm sektorining resurs bazasini shakllantirishning hududiy xususiyatlari va uning infratuzilmasini rivojlantirish uchun qo'shimcha investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari yetarli darajada hisobga olinmagan. Mintaqaviy darajada turizm sohasini davlat tomonidan tartibga solishning dasturiy usullaridan yetarlicha foydalanilmayapti.

Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, turizm sohasini rivojlantirish ko'p jihatdan turizm kompaniyalari faoliyatini resurslar bilan ta'minlash sohasida davlat, biznes va jamoat tashkilotlarining birgalikdagi sa'y-harakatlariga bog'liq. Biroq bu borada

turizm sohasidagi mas’ul subyektlar va davlatning nazorat qiluvchi organlari vakolatlari, huquq va majburiyatlari mintaqaviy miqyosda aniq chegaralanmagan.

Turizmni resurslar bilan ta’minlashning nazariy va uslubiy asoslarini ilmiy ishlab chiqish orqada qolmoqda, bu esa boshqaruvning barcha darajalarida qabul qilinadigan qarorlarning samaradorligiga salbiy ta’sir ko’rsatadi.

Belgilangan vazifani hal etish turistik xizmatlarning hududiy bozorini takomillashtirish yo’nalishida qonunchilik, tashkiliy va iqtisodiy chora-tadbirlar kompleksini ishlab chiqish bilan tizimli yondashuv asosida turizmning barqaror rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish tizimini mukammallashtirishga asoslanadi.

2. Adabiyotlar tahlili

Turizmni rivojlantirish muammolariga nazariy yondashuvlar, barqaror turizmning global mezonlarini amalga oshirish, barqaror rivojlanish konsepsiyasining nazariy asoslarini evolyutsiya qilish, turizmni hududiy tashkil etish va rekreatsion faoliyatning barqaror turizmini rivojlantirish nazariyasi va amaliyotini ishlab chiqish, turizmni hududlashtirish va loyihalash, “Yashil iqtisodiyot” sharoitida turizmning hozirgi holati va rivojlanish tendensiyalari mavzusida Aleksandrov A.Yu. [1], Alimova M.T. [2], Dunets A.N. [6], Markova I.S. [9], Morozov M.A. [10], Novikov V.S. [11] va boshqa mualliflar tadqiqot ishlarini olib borishgan.

Shuningdek, mualliflar Bardaxanova T.B. [3], Bogolyubov V.S. [4], Velichkina A.V. [5], Ivanov N.N. [7], Kleiman A.A. [8], Shimova O.S. [12] va boshqa mualliflar tomonidan turizmni davlat va mintaqaviy darajada rivojlantirishni davlat tomonidan tartibga solishga, turizm va rekreatsion faoliyatning normativ-huquqiy bazasini takomillashtirishga, turizmni barqaror rivojlantirishni davlat tomonidan tartibga solish vositasi sifatidagi dastur-loyihaviy yondashuvga, turizm infratuzilmasi obyektlarini joylashtirishning maqbulligini har tomonlama baholashga bag’ishlangan ilmiy ishlari ham mavjud.

3. Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada turizmning barqaror rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish tizimini takomillashtirish uchun iqtisodiy tizimlar va munosabatlarni o’rganishda dialektik-tizimli yondashuv, monografik tahlil, statistik-dinamik yondashuv va guruhlash usullari qo’llaniladi.

4. Tahlil va natijalar

Turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari uning butun jahon iqtisodiyotiga ham, alohida mamlakatlar va mintaqalar iqtisodiyotiga ham ta’siri kuchayganligini ko’rsatadi. Turizm milliy iqtisodiyotning asosiy sohasi bo’lib, uning faoliyati, bir tomondan, sayohat va dam olish vaqtida aholining o’ziga xos ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bo’lsa, ikkinchi tomondan, ushbu sohani tartibga solishning samarali tizimini yaratish orqali mintaqalarning iqtisodiyotining o’sishini ta’minlashi mumkin [9].

Iqtisodiy multiplikatsion samaradan tashqari turizm katta ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, bo'sh vaqtdan oqilona foydalanish, uni insonning ma'naviy-jismoniy kuchini tiklash va kengaytirishga qaratilgan faoliyat bilan to'ldirishda namoyon bo'ladi. Uning rivojlanishi iqtisodiyotning Inson ehtiyojlariga yo'naltirilganligini kuchaytiradi.

Turizmning ko'p qirrali ta'sirini hisobga olgan holda, O'zbekiston Respublikasining davlat hujjatlarida turizm mamlakat iqtisodiyotining ustuvor tarmoqlaridan biri sifatida e'tirof etilgan. Biroq zamonaviy sharoitda O'zbekistonda turizm biznesining holati aholining turizm xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlariga ham, iqtisodiy imkoniyatlariga ham mos kelmaydi.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining bozor iqtisodiyotiga o'tishi bilan uning turizm sohasida tub, lekin ayni paytda qarama-qarshi o'zgarishlar ro'y berdi. Bir tomondan, ichki turizm biznesi boshqa sohalarga qaraganda bozor sharoitiga tezroq moslashdi. Ko'plab xususiy kompaniyalar tashkil etilib, ular nafaqat fuqarolarimizning, birinchi navbatda, xorijiy turizmga bo'lgan ehtiyojlarni qondira boshladi, balki bu ishga ko'plab xodimlarni jalb etdi va mehnat bozoriga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

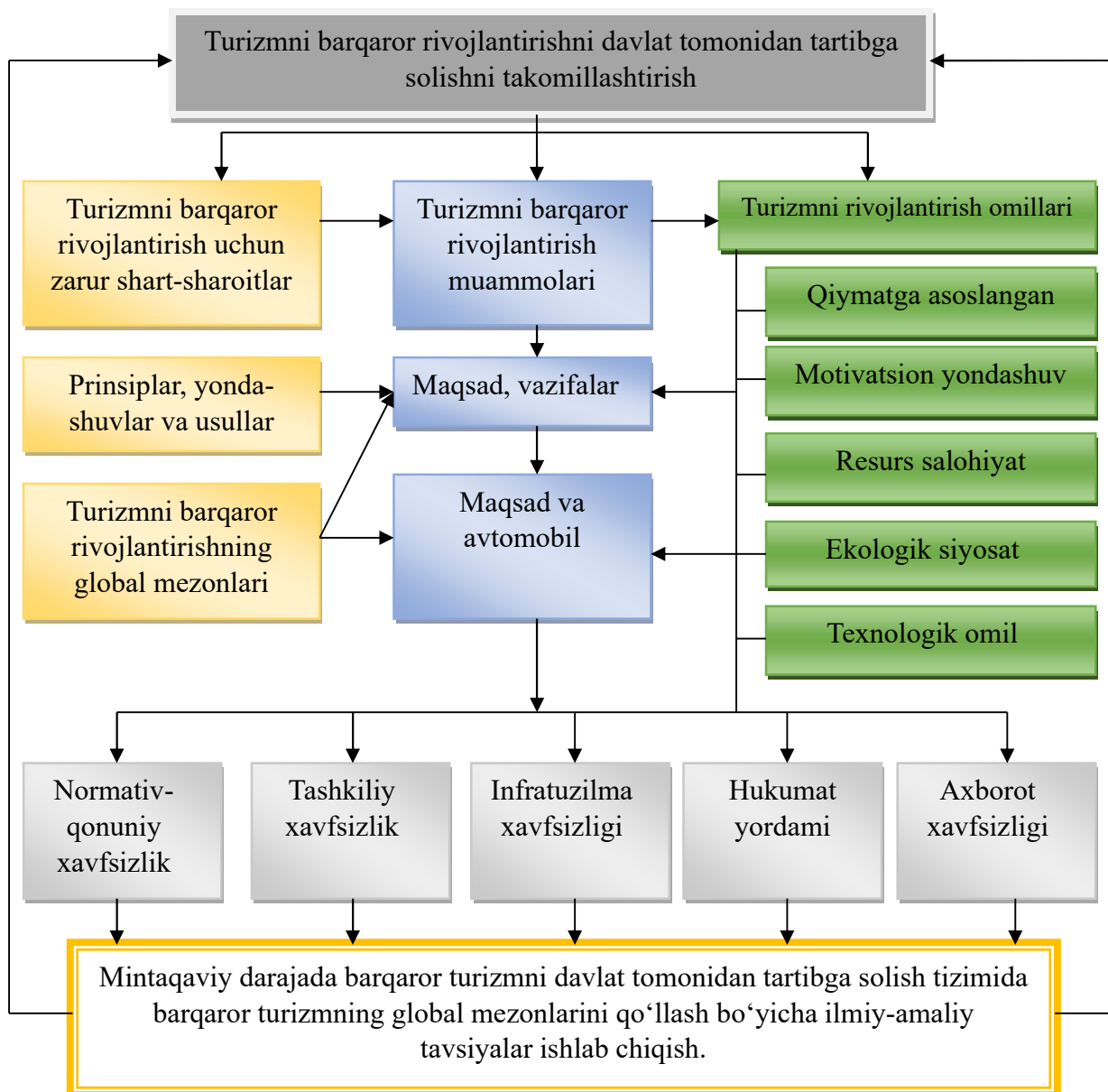
Ikkinchi tomondan esa mamlakatda turizmni rivojlantirish davlat yordamisiz qoldi, natijada ijtimoiy turizm deyarli yo'q bo'lib ketish holatiga tushib qoldi. Shunday bo'lsada omon qolish imkoniyatlari asosan turizmning tijorat shakllari va turlari tufayli saqlanib qolgan. Shu bilan birga, mahalliy aholining xorijiy davlatlarga chiqish turizmi noodatiy darajada o'sdi va valyuta xarajatlari hajmi bo'yicha u chet ellik sayyohlarning mamlakatimizga kirish turizmidan tushgan valyuta sezilarli darajada oshib ketdi. Mamlakatning mehmonxona sanoatida salbiy holatlar yuz berdi. Transport xizmati tariflarining ko'tarilishi va ijtimoiy turizmning qisqarishi oqibatida milliy mehmonxonalarning mutlaq ko'pchiligida bandlik darajasi ham keskin kamaydi.

Milliy turizm tashkilotlari va firmalari faoliyatini tartibga solishning ko'plab masalalari, jumladan, litsenziyalash, sertifikatlashtirish, shuningdek, turizm obyektlariga investitsiyalarni jalb etishning real mexanizmi mavjud emas; resurslardan, xususan, mehnatdan foydalanishning keng usullari saqlanib qolinmoqda. Turizm marketingining ko'plab muhim nazariy va amaliy masalalari ishlab chiqilmasdan qolibketmoqda; reklama faoliyatini tashkil etishda ko'plab kamchiliklar mavjud [11].

Xalqaro hujjatlar, adabiy manbalar va amaliy tajribalarni umumlashtirish asosida biz ushbu tadqiqotda yetarli darajada rivojlanmaganligi bilan ajralib turadigan va jiddiy, har tomonlama uslubiy asoslashni talab qiluvchi turizm va rekreatsion faoliyatni rivojlantirish muammosini aniqladik.

Shu munosabat bilan, 1-rasmda sxematik tarzda taqdim etilgan tadqiqot tuzilmasi barqaror turizmni rivojlantirishni davlat tomonidan tartibga solish tizimini takomillashtirish bo'yicha konseptual yondashuvlarni ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Bu bizga barqaror turizmning global mezonlarini amalga oshirishda xalqaro tajribaga asoslanib, turizmning yondashuvlari va asosiy yo'nalishlarini taklif qilish imkonini beradi, shuningdek, mavjud xususiyatlarini hisobga olgan holda zaif hududlarni

barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish talablari bilan belgilangan cheklovlar sharoitida turizm va rekreatsion faoliyatni tashkil etadi.

1-rasm. Mintaqaviy darajada turizmning barqaror rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish tizimini takomillashtirish bo'yicha tadqiqotlar tarkibi¹⁸¹

Turizmning barqaror rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish quyidagi masalalarni nazarda tutadi:

– turizmning rivojlanishini davlat tomonidan tartibga solish tizimida barqaror turizmning global mezonlarini qo'llash;

¹⁸¹Muallif tomonidan tuzilgan.

- turizmning ustuvor turlari va turizm hamda rekreatsion faoliyat yoʻnalishlarini belgilash;
- turizm va rekreatsion faoliyatning mutanosib hududiy tuzilmasini shakllantirish;
- turizmni barqaror rivojlantirishning tashkiliy, huquqiy va infratuzilmaviy asoslari;
- turizmni barqaror rivojlantirishni tartibga solishga dastur-loyiha yondashuvi metodologiyasidan foydalanishni asoslash;
- barqaror turizmni tartibga solishning axborot va statistik vositalari;
- turizm va rekreatsion faoliyatni davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlashni shakllantirish.

Turizmni rivojlantirish masalalari ham davlat, ham hududiy davlat hokimiyati organlarining vakolatlariga taalluqli ekanligini hisobga olib, mintaqaviy darajada davlat tomonidan tartibga solish tamoyillari ham, ahamiyati turizm xizmatlarining hududiy kelib chiqishi hamda sifati va xavfsizligi uchun javobgarlik bilan belgilanadigan tamoyillar ham hisobga olinadi. Ushbu tamoyillar mintaqaviy turizm siyosatini ishlab chiqishda asosiy yoʻnalish boʻlib xizmat qiladi:

1. Isteʼmolchini maʼlum bir joyga koʻchirish tamoyili (mintaqa, turistik yoʻnalish, milliy bogʻ va boshqalar). Turizm sohasidagi bozor munosabatlarining oʻziga xos xususiyati sayyohning oʻzi turistik mahsulotni tanlash va isteʼmol qilishda faol ishtirok etishidir. Isteʼmolchi ehtiyojlarini qondirish uchun sayyoh (tovar va xizmatlar emas) "turistik mahsulotni isteʼmol qilish hududi"ga borishi kerak.

2. Mintaqaning xalqaro sifat standartlariga javob beradigan noyob, rang-barang, oʻziga xos turistik xizmatlar va mahsulotlarni taklif etishi asosida turistlarning xilma-xil ehtiyojlarini qondirish tamoyili.

3. Turizm xizmatlarini muayyan hudud, yoʻnalishlar, turistik markazlar va boshqalar chegaralarida hududiy mahallilashtirish tamoyili, bu transportdan foydalanish qulayligi, infratuzilmani yaratish xarajatlarini kamaytirish, biznesni boshqarish va oʻzini-oʻzi tartibga solish imkoniyatlarini oshirish boʻyicha afzalliklarning paydo boʻlishiga yordam beradi va hokazo.

4. Ketma-ket xususiyatga ega (paketli turlar) individual yoki guruh rejasi boʻyicha sayohat vaqtida koʻrsatiladigan xizmatlarning asosiy toʻplamini shakllantirishni oʻz ichiga olgan kompleks xizmatlar tamoyili.

5. Turistik resurslarning mavjudligi bilan bogʻliq boʻlgan resurs xavfsizligi tamoyili monitoringni, resurslarni miqdoriy va sifat jihatidan baholashni, turistik resurslar kadastrini shakllantirishni oʻz ichiga oladi.

6. Turistik industriya obyektlarini tasniflash, ISO 9001:2000 xalqaro standarti talablariga javob beradigan sifat menejmenti tizimini joriy etish, sayohat gidlari, gidlar, instruktor-dirijyorlar va boshqalarni attestatsiyadan oʻtkazish boʻyicha kompleks chora-tadbirlarni nazarda tutuvchi turistik xizmatlar koʻrsatish sifati va xavfsizligini oshirish tamoyili.

7. Turistik industriya obyektlarini 900000 xalqaro standartlash, ISO javob beradigan sifat menejmentini joriy etish, sayohat, gidlar, instruktor-dirijyorlar va

boshqalarni attestatsiyadan o'tkazish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni hisobga olgan holda turistik ko'rinishdagi sifat va sifat nazoratini kuzatish.

8. Sayyohlarning ham xalqaro chiqish, ham ichki turizm uchun belgilangan turistik marshrutlarda xavfsizlik harakati qoidalari, ro'y berish ehtimoli bo'lgan hodisa va jarohatlarning oldini olish choralari hamda favqulodda vaziyatlarda tezkor choralar to'g'risida xabardorligini oshirish tamoyili.

Mamlakatimizda turizmni rivojlantirish bo'yicha belgilangan siyosatni o'zida mujassam etgan davlat tomonidan tartibga solish chora-tadbirlari strategik va boshqaruv hujjatlarida nazarda tutilgan ustuvor yo'nalishlar va maqsadlarga erishish uchun keng ko'lamli qonunchilik, tashkiliy, moliyaviy-iqtisodiy, axborot, infratuzilma va kadrlar bo'yicha chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, ularning har biri davlat boshqaruvining tadbirkorlik, madaniyatni rivojlantirish, qishloq hududlarini barqaror rivojlantirish, bolalar va yoshlar bilan ishlash, sport, bandlikka ko'maklashish, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha joriy va istiqboldagi vazifalari kontekstida turizm faoliyatining o'ziga xos jihatlarini hal etishni nazarda tutadi, ular birgalikda O'zbekiston Respublikasining zamonaviy iqtisodiyotini yaratishda uzoq muddatli manfaatlariga erishishga xizmat qiladi.

Strategik tarmoq hujjatida turizmga mintaqaviy rivojlanishning lokomotivi, turli tadbirkorlik tarmoqlarining tijorat manfaatlari, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari va jamiyatning madaniy ehtiyojlari o'rtasidagi bog'liqlik vazifasi yuklangan. Ichki va kirish turizmini rivojlantirish, turizm xizmatlari sifatini standartlashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish, qulay axborot turizmi muhitini yaratish, turizmning ma'naviy va ma'rifiy rolini oshirish, turizm mahsulotlarini targ'ib qilish bo'yicha hududlar kesimida sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish bo'yicha ustuvor vazifalar belgilab olingan.

Shuni ta'kidlab o'tish lozimki, strategiyada belgilab qo'yilgan yo'nalishlar turizmni barqaror rivojlantirishga erishishdan uzoqdir, chunki ular ekologik omilni hisobga olmasdan ishlab chiqilgan. E'tiborga olinmaslik salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Strategiyada ekologik barqarorlikni ta'minlash sharoitida turizm muvozanatli iste'mol, ilg'or texnologiyalarni rivojlantirish va mamlakat tabiiy resurs salohiyatini munosib tarzda qayta ishlab chiqarish orqali tabiatni saqlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga hissa qo'shishi qayd etilgan.

Tahlillardan ko'rinib turibdiki, deyarli barcha hududlar uchun yagona maqsad - zamonaviy raqobatbardosh turizm kompleksini shakllantirishdir. Maqsadli yo'nalishlar tarmoq rentabelligini oshirish va ish o'rinlarini yaratish bilan bog'liq. Eng muhim omil - bu investitsiyalarni jalb qilish. Investitsion jozibadorlikni oshirish va qulay ish-bilarmonlik muhitini yaratish maqsadida subyektlar maxsus iqtisodiy zonalar, turistik klasterlar kabi ilg'or vositalardan foydalanmoqda. Turizmni boshqarish va rivojlantirishning mavjud mintaqaviy amaliyotini o'rganish bizga quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini berdi:

– turizm sohasidagi mintaqaviy strategik va dasturiy hujjatlarda mintaqaviy turizm siyosatini barqaror turizm konsepsiyasi nuqtai nazaridan aks ettirishga harakat qilinmoqda. Biroq amalda turizm sanoati barqaror turizmga erishishdan uzoqdir;

– turizm va rekreatsiya sohasidagi tadbirkorlik subyektlari ko'p jihatdan iqtisodiy foyda olishga, ijtimoiy va ekologik jihatlariga faqat qonun hujjatlariga rioya qilish va turistik mahsulotni ilgari surish zarurati tug'ilganda e'tibor qaratishga yo'naltirilgan;

– turizm sektorining atrof-muhitga ta'siri (tabiiy, ijtimoiy, madaniy) ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha qarorlar qabul qilinganidan ancha tezroq sodir bo'ladi;

– turizmni barqaror rivojlantirishning maqsad va vazifalariga erishish turizm va rekreatsion faoliyatning ekologik xususiyatlarini talab qiladi;

– turizmni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari nafaqat turistik faoliyat tizimida, balki hayotning barcha sohalariga qadriyatlar va talablarni joriy etish va hayotni ta'minlashning umumiy ravonligidadir.

Turizmni barqaror rivojlantirishni davlat tomonidan tartibga solish tizimini takomillashtirishning asosiy shartlarini belgilashda biznesni o'z-o'zini tashkil etish, infratuzilma tarmoqlari bilan harakatlarni muvofiqlashtirish, aholini jalb qilish, turistlarning mas'uliyatini oshirish, turizmni rag'batlantirish, ta'limni rivojlantirishni ta'minlaydigan barqaror turizmni rivojlantirishning to'plangan xalqaro tajribasini hisobga olish zarur.

5. XULOSALAR / TAVSIYALAR

1. Jahon turizmining hozirgi holati, rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari tahlili asosida turizm jahon iqtisodiy o'sish katalizatori sifatida katta salohiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan. Shu bilan birga, turizmning rivojlanishi ekologik, ijtimoiy va madaniy sohalaridagi global muammolar bilan birga keladi, ularni bartaraf etish ko'p jihatdan davlat tomonidan tartibga solishga bog'liq.

2. Global raqobat sharoitida nafaqat ma'lum bir mamlakat ichida chiqindilarni kamaytirish bo'yicha reja va dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, balki hududlarning iqlimi va tabiiy resurslariga mos keladigan va energiya iste'molini oshirishni talab qilmaydigan turizmning ayrim turlarini rivojlantirish bo'yicha kelishilgan pozitsiyani ishlab chiqish kerak.

3. Turizm sohasidagi mintaqaviy strategik va dasturiy hujjatlarda barqaror turizm konsepsiyasi nuqtai nazaridan mintaqaviy turizm siyosatini aks ettirishga harakat qilinmoqda. Biroq amalda turizm sanoati barqaror turizmga erishishdan uzoqdir; turizm va rekreatsiya sohasidagi tadbirkorlik subyektlari asosan iqtisodiy foyda olishga, ijtimoiy va ekologik jihatlariga faqat qonun hujjatlariga rioya qilish va turistik mahsulotni ilgari surish zaruriyatiga e'tibor qaratishga yo'naltirilgan; turizmning atrof-muhitga ta'siri ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha qarorlar qabul qilishdan ko'ra tezroq sodir bo'lmoqda. Turizmni ekologik jihatdan barqaror rivojlantirishning asosiy yo'llari nafaqat turistik faoliyat tizimida, balki umumiy tekislikda hamdir.

Shunday qilib, barqaror turizmning global mezonlarini o'rganish va amalga oshirish sohasidagi nazariy va amaliy tadqiqotlarni tahlil qilish asosida quyidagi xulosalar chiqarish mumkin:

➤ mintaqaviy darajada turizmning barqaror rivojlanishini tartibga solish tizimini takomillashtirish metodologiyasi destinatsiyalar uchun barqaror turizmning global mezonlari tizimiga asoslanishi mumkin;

➤ mezonlar davlat siyosati maqsadlarini belgilash, turizmni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, tartibga solish, rag'batlantirish va nazorat qilish choralari ro'yxatini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin;

➤ mezonlar ikki tomonlama rol o'ynashi mumkin: bir tomondan, ular turizmning barqaror rivojlanishini rejalashtirish, boshqarish va monitoring qilishning muhim vositasi, shuningdek, rejalashtirilgan natijalarga erishish usullari, usullari va vositalarini aniqlash vositasidir. Boshqa tomondan, mezonlar boshqaruv tuzilmalarini erishilgan o'zgarishlar, shuningdek, mavjud yoki paydo bo'lgan muammoli muammolar to'g'risidagi ma'lumotlar bilan ta'minlovchi ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi;

➤ respublikada, shu jumladan mintaqaviy darajada barqaror turizm mezonlarini ishlab chiqish muammosi bugungi kunda ekologik jihatdan zaif hududlarda ekologik xavfsiz turizmni rivojlantirish zarurati bilan bog'liq holda tabiatdan foydalanishning dolzarb vazifasi hisoblanadi.

6. Adabiyotlar ro'yxati

1.Александрова А.Ю. Международный туризм: учебное пособие для вузов / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 464 с.

2. Алимова М.Т. Инновационный подход к развитию сферы туризма // Иқтисодийёт ва таълим. – Ташкент: 2012. -№. – С. 66-69.

3. Бардаханова Т.Б. Методология организации привлечения инвестиций в экологически ориентированные проекты и программы: дис. ... д-ра. экон. наук: 08.00.05 / Т.Б. Бардаханова. – Москва, 2013. – 363 с.

4. Боголюбов В.С. Сущность региональной инфраструктуры туризма / В.С. Боголюбов, Д.Ф. Василюха // Вестник ИНЖЭКОНа. Сер. Экономика. – 2012. – № 7(58). – С.120-126.

5. Величкина А.В. Оценка развития туристской инфраструктуры региона / А.В. Величкина // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2014. – № 2 (32). – С. 239-250.

6. Дунец А.Н. Туристско-рекреационные комплексы горного региона: монография / А.Н. Дунец. – Барнаул: Изд-во АлтГТУ, 2011. – 201 с.

7. Иванов Н.Н. Инфраструктурное обеспечение в туризме и рекреации / Н.Н. Иванов // Туризм: технологии, экономика, управление: учебник в 2 ч. – СПб, 2014. – Ч.2. – С. 294-314.

8. Клейман А.А. Совершенствование управления развития инфраструктуры туризма в регионе / А.А. Клейман, О.Б. Евреинов // Вестник национальной академии туризма. – 2011. – № 4. – С.44-48.

9. Маркова И.С. Организационно-экономический механизм развития рынка туристических услуг: дис. ... д-ра. экон. наук: 08.00.05 / Маркова И.С. – Хабаровск, 2009. – 314 с.

10. Морозов М.А. Социально-экономическая эффективность туристской деятельности: современные подходы к исследованию / М.А. Морозов, Н.В. Рубцова // Baikal Research Journal. – 2016. – Т. 7, № 2. – С. 13.

11. Новиков В.С. Организация туристской деятельности: учебник для студентов учреждений высш. проф. образования / В.С. Новиков. – М.: Академия, 2013. – 336 с.

12. Шимова О.С. Устойчивый туризм: учеб. - метод. пособие / О.С. Шимова. – Минск: РИПО, 2014. – 158 с.